

چرا به دانش افزایش دبیران دینی و قرآن بی توجهی می شود؟!

دبیران استان اردبیل در گفت و گو با مجله رشد

گفت و گو از: رمضانعلی ابراهیمزاده گرچی، مهدی مروچی

و معارف اسلامی را از شما بیروسیم و از شما همکاران با تجربه برای غنای محتوای آن کمک خواهیم. لطفاً آرای منتقدانه خود را هم بیان بفرمایید.

زارع شهامتی: مجله‌های خوب خیلی داریم، ولی معلمان انگیزه ندارند، آن‌ها را تهیه کنند تا مشکل علمی خود را حل کنند. گاهی مجله در دسترس نیست و

زمانی که در دسترس است، کسی رجوع نمی‌کند. باید انگیزه‌های ایجاد کرد تا معلمان رغبت رجوع به مجلات و مطالعه آن‌ها را پیدا کنند. نمی‌دانم چطور ممکن است؟ شاید با دادن جایزه یا طرح سؤال برای پاسخ‌گویی. این یک نکته.

نکته دوم این است که معلم مجله را رسانه کمک‌آموزشی بداند و اگر در کتاب درسی ابهامی دارد، برای رفع آن به مجله رجوع کند. محتوای مجله باید متناسب با محتوای کتابی باشد که معلم از روی آن به بچه‌ها آموزش می‌دهد.

ایمانی: آموزش و پرورش گسترده‌ترین نهاد اجتماعی ماست. اگر بتوانیم از نظر ساختاری و محتوایی تغییراتی در کتاب و رسانه جمعی در ارتباط با دانش‌آموزان به‌وجود آوریم، خیلی خوب خواهد بود.

برای مجله رشد می‌توانیم به صورت گسترده از دبیران دین و زندگی مطلب برای چاپ بخواهیم و در قبال آن امتیازی برای تأثیر در ارزشیابی سالانه قائل شویم. کاش می‌شد در آموزش و پرورش از معلمان

اشاره

این بار در خدمت دبیران محترم در اردبیل به نقد و بررسی کتاب «دینی و قرآن» پایه دهم نشستیم. دوستانی که در این جلسه حضور داشتند، عبارت‌اند از:

- عباس زارع شهامتی، با ۲۵ سال سابقه تدریس.
- کاظم ایمانی، کارشناس ارشد عرفان اسلامی با ۲۴ سال سابقه تدریس.
- منصور شاه‌محمد اردبیلی، با ۳۰ سال سابقه تدریس.
- ربعلی شیران خانقاه، دبیر دین و زندگی که ۱۲ سال در گروه‌های درسی استان عضویت داشته سه سال سرگروه دین و زندگی شهرستان نمین بوده است و ۲۵ سال سابقه تدریس دارد.

آنچه در پی می‌آید، حاصل گفت‌وگو با این عزیزان است.

- اجازه بدهید احوال مجله رشد آموزش قرآن

مؤلف حمایت می‌کردیم.

شیران خانقاه: در گروه درسی یا هنگام بازدید از مناطق و نواحی، همکاران گاهی دربارهٔ مجله رشد سخنانی می‌گویند. براینده سخنانشان این است که مجلهٔ رشد بیشتر درصدد پرداختن به محتوای بدون اینکه ابتدا نیازسنجی کند و دریابد، دغدغه‌های همکاران معلم در درس معارف اسلامی چیست یا دانش‌آموزان مثلاً پایهٔ دهم چه سؤال‌هایی در کلاس درس دین و زندگی مطرح می‌کنند. زیرا پژوهشی انجام نشده است تا نیازسنجی بشود و بعد محتوای مجله را تعیین کنند. این ایراد در کتاب درسی هم به وضوح مشاهده می‌شود.

● شما در استانتان می‌توانید اتاق فکر یا هیئت تحریریهٔ مجله باشید و به مجله کمک کنید. به‌ویژه دربارهٔ مسائل و مشکلات استان اردبیل دست بالا را دارید، زیرا در اینجا زندگی و کار می‌کنید. می‌توانید دربارهٔ وضع آموزشی و مشکلات آموزشی معلمان در ارتباط با کتاب دین و زندگی نارسایی‌های شیوهٔ تدریس یا تجربه‌های موفق تدریس برای مجله مطلب بنویسید و برای چاپ بفرستید، این کار می‌تواند فردی یا جمعی صورت بگیرد.

شاه محمداوردبیلی: در مدت ۳۰ سال تجربهٔ کاری‌ام، همیشه دلم می‌خواست مجله‌ای مفید و کمک‌حال معلمان داشته باشیم که به دست همگان برسد. مجلهٔ رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی نه خوب توزیع می‌شود و نه به‌دست همهٔ معلمان می‌رسد تا بتوانیم اظهار نظر دقیق بکنیم.

زارع شهامتی: برای اینکه نیاز معلمان را به مجله رشد زیادتر کنیم، باید محتوای این مجله متناسب با محتوای کتاب‌های درسی باشد. اگر امکان دارد، باید برخی از روش‌های تدریس را برای هر یک از درس‌ها با استفاده از تجربه‌های معلمان مجرب چاپ کنید. با توجه به فصل‌نامه بودن مجلهٔ رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی، در هر فصلی برای چند عنوان درس، روش مناسب تدریس را در مجله تشریح کنید.

● **خب همین کار را شما می‌توانید شروع کنید.** با همکاری یکدیگر و تعامل در زمینهٔ تدریس، حاصل کار و روش تدریس موفق چند درس را برای مجله بفرستید تا به نام خودتان چاپ شود.

زارع شهامتی: اگر در مجله هر چه تخصصی‌تر دربارهٔ موضوع‌های کتاب بحث و بررسی صورت بگیرد، جلب نظر بیشتری می‌کند و مخاطبان بیشتر می‌شوند.

● **اجازه بدهید با ظاهر و نمای کتاب گفت‌وگو را ادامه بدهیم.** نظر شما را جلب می‌کنم به عوامل جاذبهٔ بصری در طراحی، صفحه‌بندی، عکس‌ها و تصویرها، طراحی جلد، وضعیت تیربندی، اندازهٔ حروف، فاصلهٔ سطرها و هر

آنچه که سبب جاذبهٔ بصری می‌شود. آیا این جاذبهٔ بصری در خدمت محتوای هر درس است؟ شما روی کدامیک از این عناصر به عنوان عنصر موفق و مفید، یا ناقص و غیرمفید انگشت می‌گذارید؟

شیران خانقاه: به نظر می‌آید که طراحی در برخی موارد با محتوا هم‌خوانی ندارد. برای مثال، روی جلد کتاب، تصویری که از دنیا داده‌اند، مبتنی دنیایی تیره و تار است و تناسبی با «دنیا مزرعهٔ آخرت است» ندارد. تصویر کتاب قبلی پایهٔ دهم به مراتب زیباتر و دارای جاذبه بود. این نکته‌ها را که جمع نظرات تعدادی از همکاران و دانش‌آموزان است به دکتر اعتصامی گفتیم.

در صفحهٔ ۷۱ تصویر گنگ و مبهم است. لذا به طور کلی طراحی و تصاویر کتاب با دقت و از روی حوصله انتخاب و استفاده نشده‌اند؛ به‌ویژه که دانش‌آموزان را با تصویر می‌توان جذب متن کتاب کرد. لذا بر تغییر و اصلاح تصویرها تأکید داریم.

ایمانی: اگر آیات کتاب همراه با تصویرسازی مرتبط با متن باشد، نظر دانش‌آموز را به خود جلب می‌کند.

● **حال که صحبت از آیات قرآن در کتاب شد، بفرمایید رسم‌الخط آیات قرآنی در کتاب که معروف به رسم‌الخط کم علامت است، آیا تأثیری در یادگیری بهتر و آسان‌تر دانش‌آموزان دارد؟ آیا شما بین این رسم‌الخط و رسم‌الخطهای دیگر قرآن در آموزش قرآن هم‌گرایی می‌بینید یا واگرایی؟**

ایمانی: در صفحهٔ ۷۲، در انتهای آیهٔ ۶۷ نوشته است: «و تعالی عما یشرکون». رسم‌الخط «تعالی» برای معلم مشکلی ایجاد نمی‌کند، ولی برای دانش‌آموز مشکل‌زاست. یا در همین صفحهٔ ۷۲، ابتدای آیهٔ ۵۸، کلمهٔ «آیتی» باید رسم‌الخطش کامل باشد. با صورت کنونی، دانش‌آموز «آیتی» می‌خواند. این کلمه را با الف مقصوره نوشته‌اند، در حالی که باید بنویسند: «آیاتی».

زارع شهامتی: علاوه بر اینکه این رسم‌الخط مشکلی ایجاد نمی‌کند (مگر مواردی که همکار محترم ایمانی فرمودند)، بلکه کمتر شدن علائم، نگارش آیات را به نگارش واژه‌های فارسی نزدیک‌تر می‌کند به همین دلیل خواندن آیات برای فارسی‌زبانان هم آسان‌تر می‌شود و دانش‌آموزان زودتر قرآن را یاد می‌گیرند.

شاه محمد اردبیلی: مهم‌ترین مسئله‌ای که دربارهٔ کتاب دین و زندگی سال دهم مطرح است، وقت و زمان تدریس است. نمی‌خواهم بگویم حجم کتاب زیاد است، اما در قرآن دربارهٔ علوم متفاوت مطلبی آمده است و اگر ما بخواهیم سر کلاس پیرامون موضوعی صحبت کنیم، به دلیل وسعت

ایمانی: اگر آیات کتاب همراه با تصویرسازی مرتبط با متن باشد، نظر دانش‌آموز را به خود جلب می‌کند

موضوع، دو ساعتی که برای کلاس دین و زندگی لحاظ شده، خیلی کم است. به‌ویژه که در مقدمه کتاب فقط ۱۰ دقیقه را به این مورد اختصاص داده‌اند که بسیار ناچیز است و باید حذف کنند. همین ذکر ۱۰ دقیقه، سبب فاصله انداختن بین دانش‌آموزان و درس دین و زندگی می‌شود.

بنده ۳۰ سال سابقه تدریس دارم. زمانی که کتاب‌های دینی و قرآن جدا بودند، و به اصطلاح دوره تفکیک بود، درس‌ها خیلی مؤثرتر بودند. چرا؟ زیرا ۱۲ نمره به قرائت و ۸ نمره به امتحان کتبی اختصاص داشت و دانش‌آموزان همیشه روی ۸ نمره کتبی حساب باز می‌کردند که آن را می‌گیرند. آیات کتاب دینی هم به صورت مستقیم با موضوع بینش ارتباط داشتند و دانش‌آموزان اصطلاحاتی را که در قرآن آمده بودند و تعریف می‌شدند، بهتر یاد می‌گرفتند. ضمن اینکه نحوه تقسیم نمره‌ها سبب می‌شد دانش‌آموز مطالعه کند. اما الان زمان در برنامه درسی ۲ ساعت است و در حقیقت ۹۰ دقیقه بیشتر نیست. این ۱۰ دقیقه اجحافی به قرآن است. قرآن را درسایه برده‌اند.

زارع شهامتی: مستحضرید که آیات قرآنی وزن‌های متفاوت دارند. مثلاً گروهی از آیات با «ون» یا «ین» ختم می‌شوند و مانند آن. ضمن بررسی کتاب متوجه شدم که از آیات ۱۰ درس، آیات ۸ درس با «ون» یا «ین» پایان می‌یابند، در حالی که می‌توان هنگام انتخاب آیات تنوع را در نظر گرفت.

از «سوره نجم» هم انتخاب کرد: و التَّجْمِ اِذَا هُوَ - مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى. یا از «سوره مدثر»: یا اِیْهَا الْمَدَّثِرُ - قُمْ فَاَنْذِرْ - وَرَبِّكَ فَكْبَرُ - و ثیابک فطهر. در این صورت دانش‌آموز می‌بیند که در هر درس یک نوع وزن در آیات قرآن تکرار می‌شود.

آخرین آیه‌ای که در کتاب آمده، آیه‌ای از «سوره واقعه» است و از سوره‌های بعدی هیچ آیه‌ای انتخاب نشده است. از سوره‌های باقی‌مانده هم می‌توان انتخاب کرد. نکته مهمی که باید بدان توجه شود، ترجمه آیه‌هاست. در دو صفحه آیات قرآن آمده‌اند، بدون آنکه ترجمه فارسی آن‌ها را بیاورند. این کار دانش‌آموز را خسته می‌کند. اگر دانش‌آموزی بخواهد معنی یک واژه یا یک آیه را بداند، نمی‌تواند. ترجمه آیات باید باشد، مثل کار خوبی که در کتاب دوم دبیرستان کرده‌اند. حتی می‌توان آیات را از دو صفحه به یک صفحه کاهش داد و به جای آن معنا را نوشت که مفیدتر است.

● **شما در کلاس به دانش‌آموزان اجازه و فرصت می‌دهید که پیام آیات را خودشان با تأمل و تدبر استخراج کنند؟**

شیران خانقاه: در این مورد دو مطلب هست: اول، تأثیرگذاری پیام آیات بر احساسات درونی است که تا حدودی موفق بوده است. و دوم، در زمینه خلاقیت چنین تأثیری دیده نمی‌شود، زیرا زمان لازم را برای خودنمایی دانش‌آموز و معلم در نظر نگرفته‌اند.

● آیا بروز احساسات و اظهار نظر دانش‌آموز در این بخش خلاقیت نیست؟

شیران خانقاه: بروز خلاقیت مستلزم این است که بتوانیم موضوع را تحلیل کنیم و پیشنهادات را از سوی دانش‌آموزان بشنویم. به‌ویژه در بخش اندیشه و تحقیق فرصتی را باید به آنان بدهیم که بتوانند تحقیق کنند. ما به‌عنوان معلم درگیر مسائل کلاس درس هستیم. بنده پارسال پنج کلاس اول در اردبیل و در همین برای دانش‌آموزان اهل سنت داشتم.

در بخش «اندیشه و تحقیق» اگر بخواهیم نظر خواهیم کنیم، یا موضوعی را برای تحقیق بدهیم تا با منابع در دسترس کاری انجام بدهند، می‌توانیم خلاقیت را در ذهن دانش‌آموزان ایجاد کنیم. ولی اگر منظور همان چیزی باشد که در کتاب هست، جواب‌ها را نیز می‌توان در متن درس پیدا کرد، اینکه پرورش خلاقیت نیست! نظر اصلاحی بنده این است که در بخش پایانی هر درس، جایی را برای نتیجه‌گیری، انتقاد دانش‌آموزان، پیشنهادشان، تحلیل موضوع یا ارائه کار پژوهشی در نظر بگیریم. در این صورت است که ذهن‌های خلاق آشکار می‌شوند و رشد می‌کنند.

ایمانی: روش بنده در تدریس آیات شریف قرآن کریم به این صورت است که ابتدا آیات را بنده می‌خوانم یا یکی از دانش‌آموزان می‌خواند. بعد مفردات آیات را در می‌آورم.

● چرا این کار را به دانش‌آموزان نمی‌سپارید؟

ایمانی: چنین فرصتی نداریم. بعد دانش‌آموزان درباره مفردات اظهار نظر می‌کنند. من هم نظرم را می‌گویم. هنگام بحث درباره محتوا، هم نکات ریز کنکوری درمی‌آید و هم سؤال‌هایی که از محتوای درس می‌توان استخراج کرد.

شاه محمد اردبیلی: مجله رشد که به‌دست ما نمی‌رسد. هنوز ما اصل کتاب سال یازدهم را ندیده‌ایم، کتاب کمک‌آموزشی مربوط به آن وارد بازار شده است. کنکور است که همه چیز را درگروگ و تجاری کرده است. دانش‌آموزان هم فقط برای کنکور کتاب را می‌خوانند و نه چیز دیگر.

● برای درمان این بیماری چه راه‌علاجی دارید؟

شاه محمد اردبیلی: اولین قدم را مولفان کتاب برداشته‌اند. متن قرآن را برای روخوانی آورده‌اند. و به قول همکار ما، اگر ترجمه را هم بیاورند، خیلی بهتر و مؤثرتر است. امسال نمی‌دانم به چه دلیل و خلاف سال‌های قبل، دانش‌آموزان بیشتر دنبال دین و زندگی بودند و زیاد پیگیر کنکور نبودند. پیشنهادم این است که این روش ادامه بیابد و ما به اصالت قرآن برگردیم و بدان ارزش بدهیم. در کتاب درباره قناعت و مهارت‌های زندگی چیزی ندارد. الان هر چه هست، یادگیری برای نمره گرفتن است.

● **سخنان آقای اردبیلی سبب شد تا ما سؤال بعدی را هم بپرسیم. آیا دانش‌آموز می‌تواند آیاتی**

نظر اصلاحی بنده این است که در بخش پایانی هر درس، جایی را برای نتیجه‌گیری، انتقاد دانش‌آموزان، پیشنهادشان، تحلیل موضوع یا ارائه کار پژوهشی در نظر بگیریم. در این صورت است که ذهن‌های خلاق آشکار می‌شوند و رشد می‌کنند

را که در کتاب آمده‌اند، با زندگی خود مرتبط کند و در زندگی‌اش از این آیات کمک بگیرد؟
شاه محمد اردبیلی: مطلبی که درباره آیات گفتم، به صورتی که شما می‌فرمایید و انتظار دارید، خیر نمی‌شود. زیرا فرصتی برای طرح مسئله نیست.
● ما به خود آیات آمده در کتاب نظر داریم، جدا از اینکه فرصت باشد یا نباشد. یعنی آیا آیات می‌توانند به دانش آموز در رفع مشکلات زندگی و در هدایت وی برای پیش بردن زندگی روزانه کمک کنند یا نه؟

شاه محمد اردبیلی: آیاتی که در متن درس آمده‌اند، همین‌طور هستند که شما می‌فرمایید. وقتی از برزخ و از هدف‌های خلقت می‌گویند، این موضوع‌ها بچه‌ها را به دنبال خود می‌کشد. اما آیاتی که در اول درس آمده، با هدف قرائت انتخاب شده‌اند و همین استفاده هم از آن‌ها می‌شود. بچه‌ها هم بیشتر از قرائت را قبول ندارند. **شیران خانقاه:** در ارتباط با مواردی که همکار محترم آقای اردبیلی فرمودند اضافه کنم، انتظار خانواده‌ها از کتاب دین و زندگی، تربیت دانش آموز نیست، بلکه آماده شدن بچه‌ها برای کنکور سراسری است. برای خروج از این معضل تجربه‌ای دارم: چند سال پیش که در محضر یکی از مؤلفان کتاب درسی بودیم، پیشنهادی دادم که تمام همکاران حاضر در دوره استقبال کردند، ولی بدان ترتیب اثر ندادند. طبق این پیشنهاد، درس دین و زندگی باید از کنکور جدا بشود. به این صورت که در سال یازدهم امتحان نهایی گرفته شود. باید به دنبال تعلیم و تربیت حقیقی دانش‌آموزان باشیم. در حال حاضر معلمی را در اردبیل و همه جای ایران موفق می‌دانند که بتواند شیوه‌های تست زدن را به دانش‌آموز یاد بدهد. برای یک جلسه تدریس دین و زندگی آن هم برای آموزش تست زدن، ساعتی ۱۰۰ هزار تومان پول می‌دهند و پول می‌گیرند.

ببینید در مالزی در پایان دوره ابتدایی از دانش‌آموزان امتحان جامع احکام می‌گیرند. دانش‌آموز اگر قبول نشود، برای دوره بعد از ابتدایی نمی‌تواند ثبت‌نام کند. ما در کشور ظرفیت عظیم معلمان معارف اسلامی و معلمان پرورشی را داریم، ولی مشکل احکام هم داریم! زیرا در زمینه احکام، ما معلم‌ها دچار مشکلیم و به دانش‌آموز هم سرایت می‌کند. لذا پیشنهاد بنده این است که دوره اول متوسطه را به احکام، دوره دوم متوسطه را به اخلاق به اضافه مسائل مبتلا به جامعه مثل ازدواج و فضیلت آراستگی مثل حجاب اختصاص می‌دهیم. به چه دلیل درباره آسیب‌های طلاق هیچ بحثی در کتاب دینی نداریم؟!

● اگر شما مؤلف کتاب پایه دهم باشید، با کتابی که اکنون در اختیار دارید، چه می‌کردید؟ کدام عنوان‌ها را حذف می‌کردید؟ کدام عنوان‌ها برایتان جالب توجه‌اند؟ و چه عنوان‌هایی را اضافه کردید؟ لطفاً برای هر یک دلیل بیاورید.
زارع شهامتی: من این سؤال را به سؤال قبلی

ارتباط می‌دهم که پرسیدید: آیا آیات کتاب می‌توانند دانش‌آموزان را به رجوع به قرآن ترغیب کنند؟ به نظر من دانش‌آموزان در قرآن دنبال چیزی هستند که آن را حس کنند. اگر موضوع درس ما به روز نباشد و آیاتی که انتخاب می‌شوند و در کتاب می‌آیند، با علم تجربی این دانش‌آموزان مرتبط نباشند، می‌گویند این همان کتابی است که ۱۴۰۰ سال قبل نازل شده است. آیاتی را که برای نشان دادن حکمت خداوند و حکیمانه بودن اعمالش می‌آوریم، سر جای خود درست: «خلق السماوات و الارض فی ستة ايام. (اعراف/۵۴)» این «سته ايام» را بیاوریم با علم تجربی درباره پدید آمدن آسمان و زمین بررسی کنیم و به‌طور کلی تفسیر آیات قرآنی را به روز و حسی کنیم. این کار سبب می‌شود که قرآن به متن زندگی دانش‌آموزان وارد می‌شود.

اغلب دانش‌آموزانی که در مدارس تیزهوشان درس می‌خوانند، می‌خواهند دکتر بشوند. من به آنان می‌گویم: شما که می‌خواهید پزشک بشوید، باید ایمانتان از من معلم بیشتر باشد. زیرا طبیب از هر یک از اجزای بدن مثل چشم چیزهایی می‌داند که من نمی‌دانم. اما چرا چنین نیست؟ زیرا علم و ایمان با هم نیستند.

باید درس‌های کتاب دین و زندگی را با عناصر حسی و تجربی قابل فهم برای دانش‌آموزان ترکیب کنیم. در سوره مؤمنون آیه‌ای درباره خلقت انسان و مراحل آن داریم. توجه به اینکه مراحل خلقت انسان را در زیست‌شناسی می‌خوانند، می‌توان آیه را با زیست‌شناسی تطبیق داد. یعنی ارتباطی بین آیات قرآن و دیگر دروس برقرار کنیم. دانش‌آموز باید حس کند که قرآن، کتاب امروز است.

● آموزه‌های قرآن همین را می‌گوید. به قاری توصیه می‌شود، هنگام قرائت قرآن، خود را در حالتی حس کند که در همین موقع آیات به او نازل می‌شود. البته ممکن است این نوع هم‌سنگ کردن تبعاتی به همراه داشته باشد. معلم در ارائه این روش کار و به اصطلاح به روز کردن تفسیر آیات باید خیلی ماهر باشد و دقت کند. زیرا نظریات علمی کهنه و نو می‌شوند. آن وقت نباید طوری دانش آموز بیندیشد که وقتی به دانشگاه رفت، دچار تعارض شود. باید انتخاب‌ها بسیار دقیق باشند.

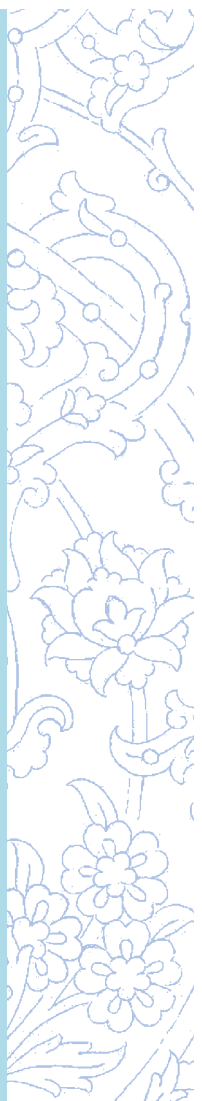
شاه محمد اردبیلی: ما آیه «ان الله فالح الحب و النوی» را داریم و از شکافتن عناصر است که انرژی و انرژی اتمی پدید می‌آید. متن کتاب باید توسط مؤلفان به این سمت و سو گرایش بیاید.

● برخی نظریات تربیتی قبلاً مطرح بودند که الان مورد قبول نیستند. امروز می‌گویند نباید قرآن و آیات قرآنی را به علوم گره بزنیم، بلکه باید روش تفسیر علمی و به روز باشد تا دانش‌آموز بتواند مسائل روز خود را با رجوع به آن حل کند.

شیران خانقاه: ما در کتاب‌های قبلی به‌ویژه در کتاب دوم دبیرستان، در درس‌های اول و دوم با این اشکال اساسی مواجه بودیم که در تفسیر آیات بیشتر از

اغلب دانش‌آموزانی که در مدارس تیزهوشان درس می‌خوانند، می‌خواهند دکتر بشوند. من به آنان می‌گویم: شما که می‌خواهید پزشک بشوید، باید ایمانتان از من معلم بیشتر باشد

زیست‌شناسی، فیزیک و شیمی استفاده کرده بودند. اما مگر ما معلم فیزیک و شیمی و زیست‌شناسی هستیم که بتوانیم این‌ها را تشریح و تبیین کنیم؟! ما چنین آموزش‌هایی را ندیده بودیم تا بتوانیم برای دانش‌آموزان آن‌ها را بیان کنیم.

موضوع دیگر این است که ما کتابی به نام «دین و زندگی» را در اختیار داریم که باید دارای دو ویژگی باشد: اول به نیازهای دینی دانش‌آموزان جواب بدهد. دوم، مهارت لازم برای زندگی را در آنان به‌وجود بیاورد. کار ما بیشتر در این راستاست. اگر در کتاب دینی موضوع‌هایی را بیاوریم که در این دو حوزه کارساز باشند، یعنی محتوای کتاب را به روز تدارک دیده‌ایم و می‌توانیم خروجی مورد انتظار را داشته باشیم.

اجازه بدهید من به یکی از ایرادها در حوزه دین و زندگی و رابطه بین این دو اشاره کنم. در دوره اول متوسطه «غیبت» مطرح شده، ولی به آسیب‌های آن اشاره نشده است، در حالی که از ابتلاهای روزانه در زندگی ماست.

ایمانی: درست است که نباید قرآن را به علم گره زد، ولی علم را که می‌توانیم به آیات وصل کنیم. زیرا آیاتی که در متن درس کتاب آمده، سرشار از علوم‌اند؛ مثل آیه ۱۴ سوره نحل (صفحه ۲۳ کتاب): «... و تستخر جوامنه حلیة تلبسونها ...»

در متن این آیه، زمانی که حتی دریاوردی هم پیشرفته نبوده، به پتروشیمی اشاره شده است. زیرا آیه به تسخیر دریا اشاره دارد و اینکه از آن گوشت تازه برای خود و بعد زبوری به دست می‌آورید که می‌پوشید.

از دریا نفت تولید می‌کنیم و از نفت پتروشیمی پدید می‌آید و پتروشیمی هم ماده‌ای برای تولید لباس است. یا آیه ۱۲۵ سوره انعام صراحتاً به فضاوردی اشاره دارد. ما باید معلمان دینی را تقویت کنیم تا با دست پر به کلاس بروند. اگر مطالب علمی موجود در کتاب دین و زندگی را برای دانش‌آموزان بیان کنند، در این صورت علاقه دانش‌آموزان به قرآن افزایش می‌یابد. به‌علاوه در کتاب به آفات روز در بین جوانان، مثل شیطان‌پرستی، اشاره شده است تا افراد نمادهای شیطان‌پرستی را بشناسند و هوشیار شوند.

● می‌فرمایید دوره دانش‌افزایی معلمان افزایش بیابد. آیا دوره‌هایی که می‌گذارند کفایت نمی‌کند؟ (همکاران می‌فرمایند، دوره‌ای برای دانش‌افزایی نیست و تأکید می‌کنند باید این دوره‌ها به صورت جدی باشند و در حد رفع تکلیف نباشند، استادان متعهد، خبیر و همه‌جانبه‌نگر نیز به کار گرفته شوند.)

- حالا می‌رسیم به این مرحله که «هرچه می‌خواهد دل تنگت بگو»؛ البته تنگی دل باید به اندازه کتاب دین و زندگی باشد!

ایمانی: خوب است که هم در مجله رشد و هم در

کتاب از آثار خواجه عبدالله انصاری و آیت‌الله حسن حسن‌زاده آملی استفاده کنید. زیرا دانش‌آموزان به عرفان علاقه دارند. در کتاب در حد لازم به حکومت اسلامی و ویژگی‌های آن توجه نشده است. سؤال دانش‌آموزان در این زمینه زیاد است. به‌ویژه در زمینه «ولی فقیه» می‌پرسند و اطلاعاتی درباره «ولایت فقیه» و «ولایت مطلقه فقیه» ندارند، باید به صورت عقلانی این موارد را در کتاب تشریح کرد. باید از کتاب حواشی و زوائد را حذف و نیازهای واجب را اضافه کنیم.

زارع شهامتی: حجم کتاب با توجه به زمان تدریس زیاد است. گرچه ۱۰ درس دارد، ولی حجم مطالب خیلی زیاد است. دانش‌آموزان زیاد سؤال می‌کنند. اگر مدت کلاس یک ساعت و نیم باشد، به همه موارد می‌رسیم.

شاه محمد اردبیلی: این همه درباره کتاب دین و زندگی صحبت کردیم، این را هم باید بگوییم که این درس وقتی نتیجه‌بخش است که دبیر متخصص کلاس را اداره کند. متأسفانه بنده که سرگروه ناحیه هشتم شاهد، دبیران رشته‌های دیگر نیز می‌آیند و دین و زندگی تدریس می‌کنند، در حالی که در حل ابتدایی‌ترین مسائل کتاب می‌مانند. البته این عده بی‌تقصیرند، مقصر اداره آموزش و پرورش است که این افراد را برای این کار می‌فرستد. در حقیقت ادارات می‌خواهند، کلاس را به‌وسیله مبصری به‌نام دبیر اداره کنند تا در آمار کم نیاروند.

درس اول (صفحه‌های ۱۲ و ۱۳ کتاب) بحث دینی را با طرح یک وسیله دنیوی شروع کرده است. «اگر کسی یخچالی را ... بچه‌ها تعجب می‌کنند. آیا نمی‌توانیم آن را با بحث خلقت در ارتباط با عضوی از بدن (چشم، دست و ...) عوض کنیم؟

● **برای ما هم تعجب‌برانگیز بود و منتقد چنین کاری بوده‌ایم.**

شیران خانقاه: از فرصتی که مجله در اختیار ما قرار داده است، تشکر می‌کنم. همه ما معلم هستیم. دغدغه امروز ما این است که چرا برای معلمان برای به‌روز کردن و افزایش دانش و آگاهی‌های وی دوره‌ای برگزار نمی‌کنیم؟ حتی نمی‌دانیم که معلم ما، آن هم در درس دین و زندگی، کتابی می‌خواند، مجله‌ای را می‌بیند یا نه؟ و این خیلی بد است. وظیفه ماست که دانش معلمان و حتی دید و نگرش معلمان را روزآمد کنیم.

ما با هر می ساخته شده از معلم، دانش‌آموز و کتاب سر و کار داریم. دانش‌آموز ما مزرعه‌ای است که باید بهترین بذر را برایش آماده کنیم. اما اگر معلم به عنوان کشاورز مهارت لازم را در شناخت بذر و پرورش آن نداشته باشد، کار ما به جایی نمی‌رسد. برای رفع این نواقص باید دوره‌های ضمن خدمت را نه به صورت صوری و فرمالیته، بلکه به صورت کارگاه‌های آموزشی تحت نظارت دقیق مؤلفان کتب درسی و وزارتخانه تشکیل بدهیم.

● **موفق باشید.**

این را هم باید بگوییم که این درس وقتی نتیجه‌بخش است که دبیر متخصص کلاس را اداره کند. دبیران رشته‌های دیگر نیز می‌آیند و دین و زندگی تدریس می‌کنند، در حالی که در حل ابتدایی‌ترین مسائل کتاب می‌مانند